

Arkeologisk schaktningsövervakning i Borås innerstad

Arkeologisk schaktningsövervakning
L1966:2260, Innerstaden 1:1 m.fl.
Borås socken och kommun
Anna Beckman och Astrid Lennblad
Lödöse museum/Kulturförvaltningen
KU Arkeologisk rapport 2025:10

Arkeologisk schaktningsövervakning i Borås innerstad

Arkeologisk schaktningsövervakning
L1966:2260, Innerstaden 1:1 m. fl.
Borås socken och kommun
Anna Beckman och Astrid Lennblad
KU Arkeologisk rapport 2025:10
Lödöse museum/Kulturförvaltningen

Författare Anna Beckamn och Astrid Lennblad

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Astrid Lennblad

Omslagsbild Fotot visar omrörda massor, kablar och rör i schaktet. Foto taget av Astrid Lennblad.

Lödöse museum/Kulturförvaltningen

Museivägen 1

463 71 Lödöse

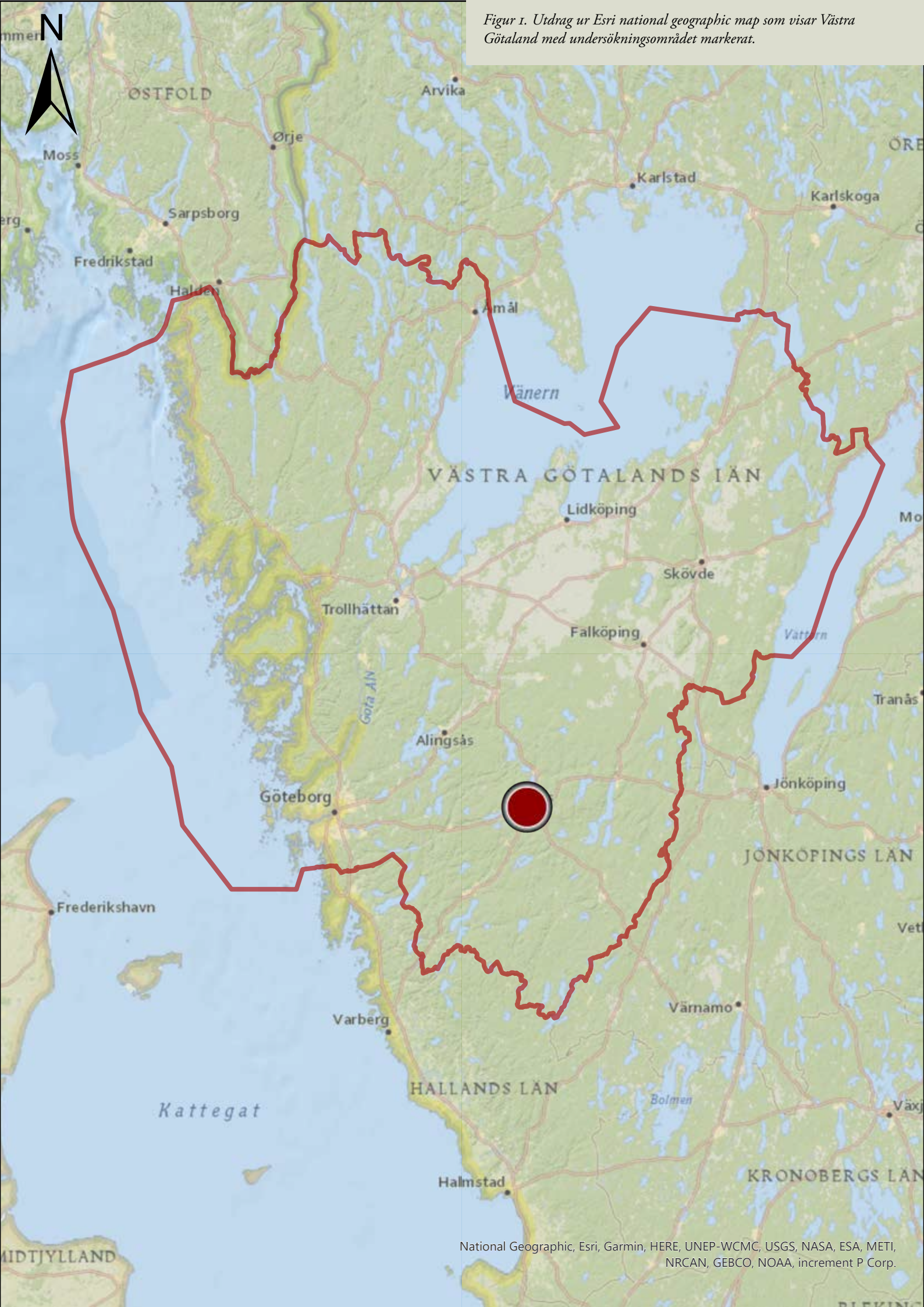
tel. 010-441 43 81

www.lodosemuseum.se

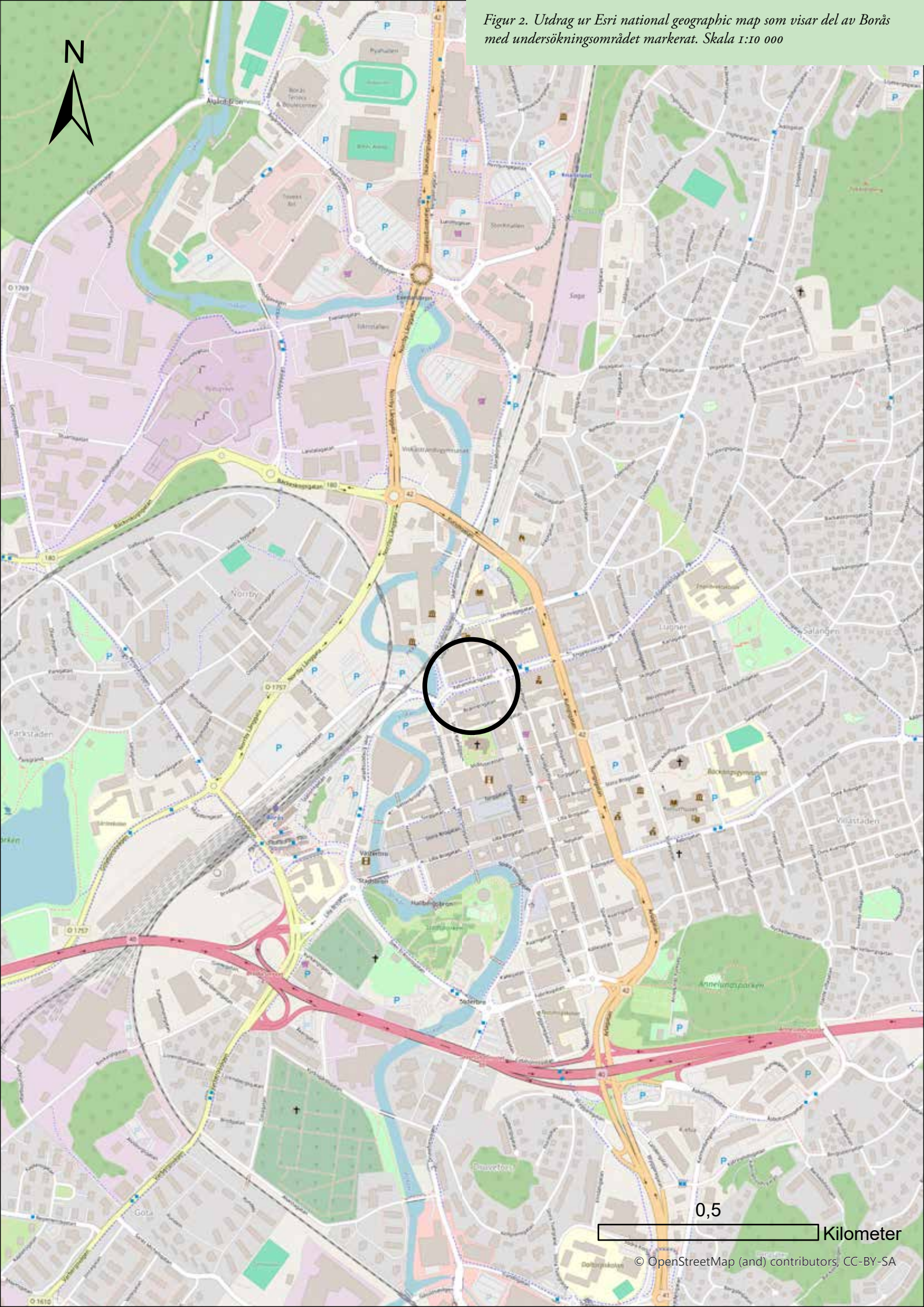
Innehåll

Sammanfattning	8
Inledning.....	8
Syfte och metod	8
Bakgrund och fornlämningsmiljö.....	10
Resultat.....	10
Slutsats samt åtgärdsförslag.....	12
Referenser.....	12
Litteratur	12
Historiska kartor	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13

Figur 1. Utdrag ur Esri national geographic map som visar Västra Götaland med undersökningsområdet markerat.

Figur 2. Utdrag ur Esri national geographic map som visar del av Borås med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000

Sammanfattning

Inget av antikvariskt intresse framkom vid schaktningsövervakningen. Schaktet grävdes från korsningen Södra Nybrogatan och Yxhammarsgatan (sedan fortsätter schaktet öster ut in på byggområdet för nya Nybron), längs Yxhammarsgatan upp till korsningen med Kungsgatan. Schaktet var 1,5–2 meter djupt (schaktbotten cirka 136 meter över havet) och omkring 3 meter brett. I norra schaktväggen löpte en betongkonstruktion hela vägen och i den södra schaktväggen var det mer eller mindre ren sand. På flera platser stack gamla rör och ledningar fram. Hela den aktuella ytan har tydligt varit uppschaktad förut.

Inledning

Lödöse museum/Kulturförvaltningen har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län (431-35649-2025) genomfört en arkeologisk schaktningsövervakning med anledning av att Borås Energi och Miljö AB anlagt nya ledningar för fjärrvärme inom Yxhammarsgatan. Arbetet pågick mellan 24/9 och 16/10 2025. Eftersom fjärrvärmens skulle dras i befintliga schakt och det redan vid första besöket blev tydligt hur urschaktat området var

justerades fältarbetet till ett kontrollbesök i veckan så länge inget förändrades i marken. Dessa utfördes 24/9, 2/10, 9/10 och 16/10.

Astrid Lennblad var projekt- och fältarbetsledare för schaktningsövervakningen. Anna Beckman medverkade i fält. Rapporten har författats av Anna Beckman och Astrid Lennblad.

Syfte och metod

Syftet med schaktningsövervakningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera eventuella fornlämningar som framkom vid under arbetets gång.

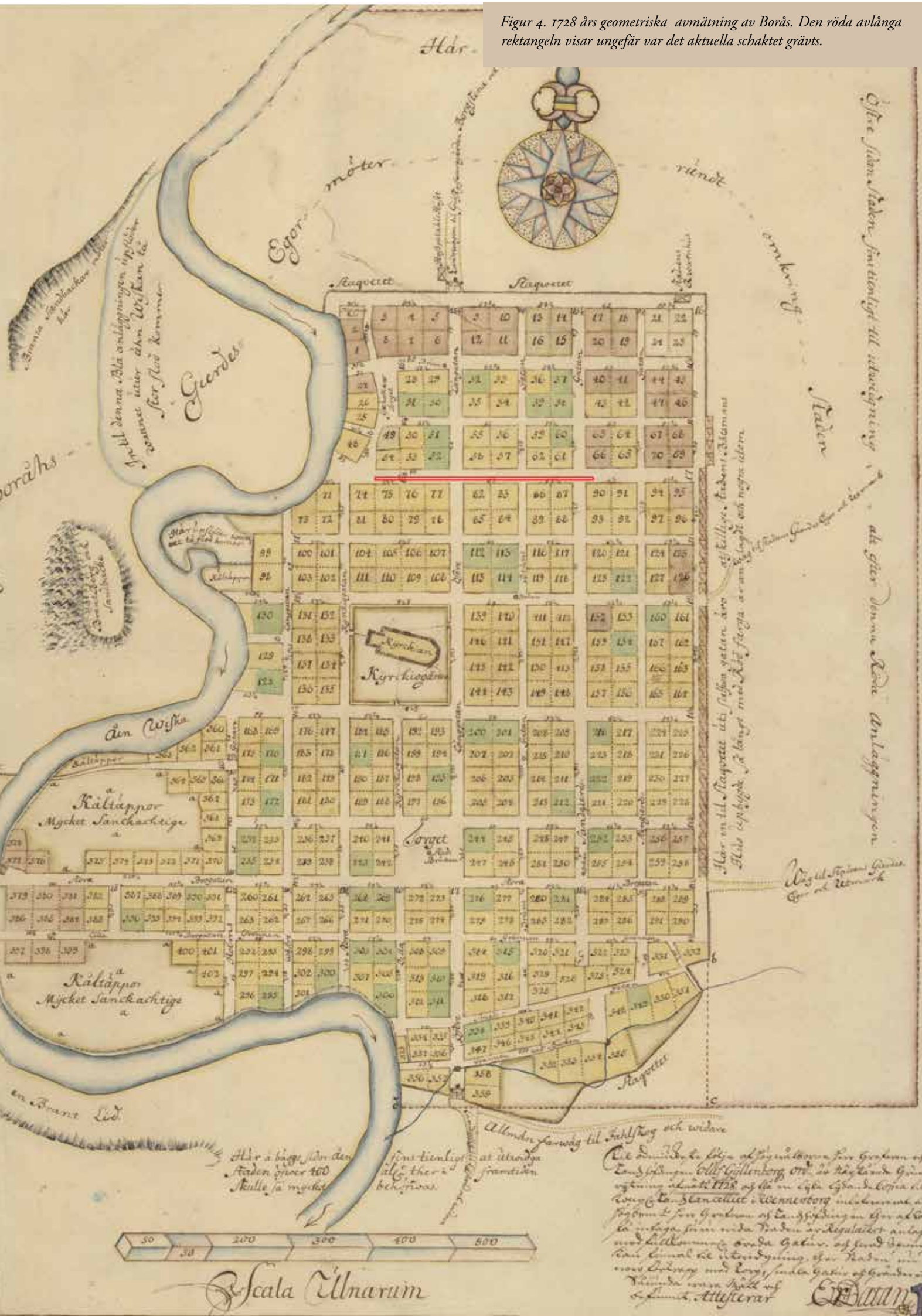
Frageställningar som arbetet utgick ifrån var:

- Stadsplanen – hur staden Borås utvecklats över tid
- Hur har gatunätet sett ut inom undersökningsområdet med avseende på sträckning och konstruktion?
- Hur har tomterna varit indelade och organiserade?
- Hur förhöll sig bebyggelse till gårdsplaner och kålgårdar?
- Vilka materiella spår/fynd finns som kan avslöja vilka funktioner de olika tomternas verksamhet haft?

Figur 3. Utdrag ur Esri national geographic map med undersökningsområdets belägenhet i Borås innerstad markerat. Skala 1:1 000

Figur 4. 1728 års geometriska avmätning av Borås. Den röda avlånga rektangeln visar ungefär var det aktuella schaktet grävts.

- Bebyggelsefaser och stadsbränder
- Vilka bebyggelsefaser kan identifieras i kulturlagren?
 - Hur yttrar sig eventuella spår efter de fyra största stadsbränderna i lagerföljderna?

Schaktningsövervakningen genomfördes medelst fältbesök en gång i veckan. Vid första fältbesöket framkom inget av antikvariskt intresse, den första sträckan var helt urschaktad. Eftersom det var oklart hur resten av sträckan skulle arta sig beslutades att ett fältbesök per vecka var en lagom ambitionsnivå för att kunna fånga upp eventuella mindre stråk av arkeologi eller synliga lager i profilerna. Vid första fältbesöket inspekterades även den del av schaktet som gick in på byggarbetsplatsen för nya Nybron.

De schaktade ytorna mättes in med GPS, fotograferades och dokumenterades i Esris programvara Field maps. Inmätningarna och dokumentationen har arbetats i ArcGIS Pro.

Bakgrund och fornlämningsmiljö

Borås ligger utmed Viskan cirka 140 meter över havet. Staden grundades 1621 som ett resultat av en påtaglig protoindustriell utveckling med gårdfarihandlare, så kallade *knallar*. De var från början bönder som börjat producera och sälja textilt hantverk runt om i trakten. För att få möjlighet att förtulla varorna grundade Gustav II Adolf en ny stad. (Millqvist 1991)

De äldsta stadslagren i Borås bör således vara från 1620-talet, då staden grundades. Hur 1600-talets Borås såg ut är okänt, det är först från första halvan av 1700-talet det finns ett bevarat kartmaterial. Från en av de tidigaste bevarade kartorna, från 1728, (figur 4) får man dock en bra bild över hur Borås såg ut. I arkivmaterial tillhörande denna karta får man även reda på vem som bodde/ägde respektive fastighet.

Tidigare arkeologiska undersökningar av LI966:2260 är relativt få varför lämningens omfattning och bevarandegrad är okänd. Samtliga undersökningar genomfördes under 1980- och 1990-talen och gjordes främst i form av förundersökningar och provundersökningar. Ungefär 50 meter sydväst om det aktuella området gjordes 1985/86 en delundersökning inom kvarteret Elektra 8. Man påträffade då bland annat byggnadslämningar med en stenlagd gård i fyra byggnadsskeden från 1600-tal till 1800-tal.

En schaktningsövervakning av arbetet med den nya Nybron pågår för närvarande (431-24362-2020) och där

har påträffats etableringslager och sannolikt rustbäddar som kan härröra från etablerandet av staden.

Resultat

Inget av antikvariskt intresse framkom under schaktningsövervakningen. Det grävda schaktet sträckte sig från korsningen Södra Nybrogatan och Yxhammarsgatan (sedan fortsätter schaktet väster ut in på byggområdet för nya Nybron), längs Yxhammarsgatan upp till korsningen med Kungsgatan (figur 3–4). Schaktet var 1,5–2 meter djupt (schaktbotten cirka 136 meter över havet) och omkring 3 meter brett.

I norra schaktväggen löpte en betongkonstruktion hela vägen (figur 6) och i den södra schaktväggen var det mer eller mindre ren sand (figur 5). På flera platser stack gamla rör och ledningar fram (figur 4–6). Undersökningsområdet var alltså helt urschaktat i samband med de befintliga fjärrvärmeledningarna.

Figur 5. Den södra schaktväggen utgjordes av sand. Här syns en nedgrävningskant för ett äldre rör som syns mot botten av schaktet. Foto taget från norr. Foto: Anna Beckman

Figur 6. Betongkonstruktionen i norra schaktväggen som syns längs hela schaktets sträckning.. Foto taget från sydost. Foto: Astrid Lenblad

Figur 7. Det var tydligt att det aktuella arbetsföretaget utfördes inom sedan tidigare befintliga schakt. En mängd äldre ledningar, rör, sladdar och betongfundament framkom vid schaktningen. Foto taget från norr. Foto: Anna Beckman.

Slutsats samt åtgärdsförslag

Då inget av antikvariskt intresse framkom under schaktningsövervakningen anser Lödöse museum/ Kulturförvaltningen att inga ytterligare åtgärder krävs längs den aktuella sträckan.

Referenser

Litteratur

Millqvist, Folke. 1991. *Borås första storhetstid: 1621-1803*. Borås: Norma

Historiska kartor

Geometrisk avmätning 1728 Borås stad. Lantmäteristyrelsens arkiv. Aktbeteckning: 017-1:2.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-35649-2025

Uppdragsnummer fornreg: 202501089

Kulturförvaltningens dnr: KU 2025-00518

Kulturförvaltningens projektnr: 16483

Län: Västra Götalands län

Kommun: Borås

Socken: Borås

Fastighet: Innerstaden 1:1 m. fl.

Koordinatsystem: SWEREF 99^{TM}

Uppdragsgivare: Borås Energi och Miljö AB

Ansvarig institution: Lödöse museum/Kulturförvaltningen (VGR)

Projektledare: Astrid Lennblad

Fältpersonal: Anna Beckman och Astrid Lennblad

Fältarbetstid: 16 timmar fördelat på 4 dagar

Fältdagar: 24/9, 2/10, 9/10, 16/10

Arkiv: Regionarkivet, Vänersborg.

Fynd: Inga fynd omhändertogs

